

Από τη θεοποίηση στην απομυθοποίηση

Άννα Α. Δεληγιάννη

Ιστορικός-Αρχαιολόγος

Ξεκινώντας από την κοίτη του ποταμού, ανάμεσα στις ποικιλόχρωμες πικροδάφνες¹, νότια της κατάφυτης από *ελαιόδεντρα* υπώρειας του Λυκαβηττού, συναντάμε κατά μήκος και εκατέρωθεν του Ιλισού πάμπολλα ιερά²: της Αγροτέρας Αρτέμιδος, της εν κήποις Αφροδίτης, το Κρόνιον, του Διός, του Παγκράτους, το Πύθιον, του Πανός, των Νυμφών, των Μουσών, της Δήμητρος και Κόρης, του Ηρακλέως στο Κυνόσαργες και του Απόλλωνος στο Λύκειον, το Ολυμπίον, πλαισιωμένα το καθένα –κατά το ελληνικό έθιμο– από άλση κοσμούμενα για αισθητικούς λόγους με ψηλόλιγνα σκουροπράσινα *κυπαρίσσια*³ που ατενίζουν τον ολογάλανο αίθριο αττικό ουρανό.

Κατηφορίζοντας στη δεξιά όχθη και δίπλα στο νυν Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο συναντάμε τον Αριστοτέλη στο Λύκειό του και τους μαθητές του να περπατούν κάτω από τον ίσκιω των πελώριων *πλατάνων*⁴ και ανάμεσα στις *δάφνες*⁵, φιλοσοφώντας την αρετή, την αλήθεια, την ηδονή, την ευδαιμονία, την ψυχή, το νου.

Λίγα βήματα πιο κάτω, στον κήπο, μεταξύ Ιλισού και Ανακτόρων⁶ –εκεί όπου σε αλλοτινούς καιρούς εκτεινόταν το δενδρόφυτο και *ισοτέφρα*νον αρχαίο πρόσωπο των Κήπων– γέλια και πειράγματα νεανικών συντροφιών διαπερνούν τις φυλλωσιές των *πλατάνων*, χαϊδεύουν τις *πευκοβελόνες* και ξυπνούν από τον γαλήνιο μεσημεριανό ύπνο τους τα *αιγοκλήματα*, τις *ακακίες* και τα άλλα σεμνά χαμόδεντρα εκεί γύρω, για να σημειούν με το μονότονο αλλά παραδόξως ευχάριστο τραγούδι των ακούραστων τεττίγων.

Στους Κήπους κατά το Κυνόσαργες συναντάμε το ιερό της Ουρανίας Αφροδίτης εν Κήποις⁷. Στην αυλή του ριζωμένες ζωηρές, φυλλοφόρες *μυρτιές*, ιερό φυτό της θεάς και σύμβολο της ευγονίας και της παρθενίας.

Κι ενώ συνεχίζουμε το σεργιάνι μας στις όχθες του ποταμού κάτω από τις δενδροστοιχίες των πλατάνων, βλέπουμε από μακριά τον Σωκράτη μαζί με το μαθητή του Φαίδρο να εξέρχονται των τευχών της πόλεως από μια μικρή πύλη κοντά στο Ολυμπίον και να κατευθύνονται και εκείνοι προς τον Ιλισό και διασχίζοντας τα λιγοστά κρυστάλλινα νερά του να καθόνται σε ένα σημείο της όχθης, κοντά στην εννεάκρονον πηγή Καλλιρρόη. Ένα τριτό τόσο ειδυλλιακό, ώστε ο Σωκράτης αναφωνεί ενθουσιασμένος: «Μα την Ήρα, πολύ ωραίο καταφύγιο!».

Τους πλησιάζουμε διακριτικά και καθόμαστε λίγο παράμερα, καταγής στη χλόη την πρασινομένη, πλάι στις ολόανθιστες *λυγαριές*⁸ που απολαμβάνουν και αυτές μαζί μ' εμάς τον ίσκιω των

πλατύφυλλων πλατάνων, προσωρινών θερινών καταλυμάτων των ανέμων, θορυβοδέστατων τζιτζικιών. Ύστερα από ένα ολιγόλεπτο ξεπόσταμα απομακρυνόμαστε, το ίδιο διακριτικά, αφήνοντας πίσω μας τις δύο μορφές να αναλύουν τον έρωτα, να σχολιάζουν τις θεωρίες του Λυσία, και κατευθυνόμαστε προς το ιερό του Πανός⁹ στη δεξιά όχθη του Ιλισού. Και εδώ κυριαρχούν τα πανύψηλα πλατάνια και οι *αίγειροι*, όχι όμως για πολύ. Θα ξεριζωθούν από κατοπινές πλημμύρες ή θα κοπούν.

Εκεί κοντά, δίπλα στα ερείπια του παλαιοχριστιανικού ναού του Αγίου Λεωνίδα, μερικά σκαλιά μας οδηγούν στον πλακόστρωτο περίβολο ενός πάλλευκου και απέρριπτο κτίσματος, κρυμμένου σε δροσερά φυλλώματα. Φαντάζει μοναχικό μα συντροφειάται από περαστικούς προσκυνητές και λογής λογής δέντρα και άνθινα φυτά. Είναι η εκκλησία της Αγίας Φωτεινής μέσα στα *λιόδεντρα* και τις *πικροδάφνες*, τα πεύκα και τα *κυπαρίσσια*, τις *λυγαριές* και τους *πλατάνους*, τις *σκιές* και τις *φτελιές*.

Αντίκρι, στέκει σιωπηλός τοποτηρητής και θεματοφύλακας της χριστιανικής και αρχαιοελληνικής παράδοσης ο *πευκόφυτος*¹⁰ Αρδηττός να ατενίζει έκθαμβος τον καταπληγμένο από το χρόνο και την ανθρώπινη ματαιοδοξία Παρθενώνα, το θαύμα των θαυμάτων και το ερειπωμένο Ολυμπίον, «το μέγα αυτό αγώνισμα χρόνου».

Ανηφορίζουμε αργά προς τη Λεωφόρο Αμαλίας¹¹, το δρόμο με τις *ακακίες*, οι οποίες φιλοδοξούν όχι μόνο να χαρίσουν στο διαβάτη τον πολυπόθητο ίσκιω που αναζητά μες στο αυγουστάτικο λιοπύρι της αττικής γης, αλλά και να κληροδοτήσουν μια πιελάια εκλεπτυστης στην αισθητική των νεοχαραχθέντων οδών και νεόδμητων κτιρίων της οθωνικής Αθήνας¹².

Κι ενώ το άρμα του ήλιου τώρα πια λούζει με τις χρυσιζουσες ανταυγίες του μονάχα τις δυτικές μετώπες της Αμαζονομαχίας του κλασικού

1. Ελαιόδεντρα (πάρκο Ριζόρη).

2. Πλατάνια (κοίτη Ιλισού, Αγ. Φωτεινή).

3. Συκιές (κοίτη Ιλισού, Αγ. Φωτεινή).

4. Μυρτιές (κοίτη Ιλισού, Αγ. Φωτεινή).

Παρθενώνα, τα βήματά μας μάς οδηγούν στο Ζάππειο, νότια του Βασιλικού Κήπου.

Εκεί όπου άλλοτε ήταν βράχος και υψώματα¹³, τώρα το Μέγαρο του αείμνηστου εθνικού ευεργέτη Ευάγγελου Ζάππα –προβάλλοντας μέσα από δροσερά πλατάνια¹⁴, ρωμαλέες λεύκες, ακακίες, βεραντζές και μπουμπουκιασμένες τριανταφυλλιές– απαθανατίζεται από το φακό των ξένων και των ντόπιων επισκεπτών μέσα στην άπλετη μεγαλοπρέπεια της αρχιτεκτονικής του δομής, έχοντας ήδη την τιμή και την τύχη να παρακολουθήσει την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων στον γενέθλιο τόπο τους, την Ελλάδα, και να ριγήσει στις ζητωκραυγές όλων εκείνων που σ' ένα κατάμεστο Παναθηναϊκό Στάδιο αποθέωναν τον Ολυμπιονίκη μαραθωνοδρόμο Σπύρο Λούη, λίγα μόνο μέτρα πιο κάτω.

Στο λυκόφως της δεύτερης δεκαετίας του εικοστού αιώνα ένα νέο αθηναϊκό στέκι, με τη μεγαλεπήβολη ονομασία «Αίγλη»¹⁵, εμφανίζεται δίπλα στον κατάφυτο κήπο του Ζαππειού και συναρπάξει τους κοσμικούς κύκλους της πρωτεύουσας. Ένας καφές, μια ματιά σε κάποια εφημερίδα, μερικές φιλικές χειραφίξεις, κάποιες πολιτι-

κές διαφωνίες και φιλολογικές αναζητήσεις είναι τα πιο συνηθισμένα στιγμιότυπα που συναντά κανείς επί σκηνής... Αίγλης.

Είναι η ώρα που ο κήπος της πόλης μας υποδέχεται το κοινό του. Ο Βασιλικός Κήπος¹⁶, κόσμημα των Αθηνών, απόρροια περίσσιας φροντίδας και καλλωπισμού της βασίλισσας Αμαλίας και του γερμανού γεωπόνου Φρειδερίκου Σμιτ, δημιουργείται σε μια εποχή που στην πόλη αυτή το πράσινο είναι από σπάνιο έως και ανύπαρκτο. Τα πρώιμα προσφέρεται αποκλειστικά για τους περιπάτους των βασιλέων, ενώ τα απογεύματα για τα σεργιάνια και τους ρεμβασμούς των απλών ανθρώπων.

Τα κιγκλιώματα είναι προσθήκη μεταγενέστερη, προκειμένου να προστατευτεί το βασιλικό περιβόλι από εκείνους, που, δοθείσης ευκαιρίας, τολμούν να εισχωρήσουν λάθρα σε αυτό και να οικειοποιηθούν κάποιο λουλούδι που θα κοσμήσει τη γλάστρα τους ή το παρτέρι του δικού τους κήπου.

Τα μονοπάτια που αφήνουμε πίσω μας γράφουν δαιδαλώδεις διαδρομές κάτω από πλατάνια επιβλητικά, *πέυκα*, *λεύκες* *ασημιές*, χρυσο-

πράσινες αγριελιές, βελανιδιές, μαβιές αγριοκουτσουπιές, κυπαρίσσια ψηλόκορφα, μοσχομουριάμια εσπεριδοειδή, νερατζούλες και μανταρινοπορτοκαλιές, ροδιές, αγριοκερασιές¹⁷ και ξερόφερτους φοίνικες¹⁸, δώρο του πασά της Αιγύπτου στη βασιλίσσα Αμαλία.

Οι γειτονιές των μυριτικών κρίνων, των σεμνών παναδών και των μενεξδών, των ξανθών χρυσανθέμων και των κατηφέδων περριέχουν τον κήπο σαν ένα τερπικό περιδέραιο από ποικιλόχρωμες υαλίνες χάντρες εντυπωσιάζοντας με τους δυνατούς χρωματισμούς τους και την ολόδροση παρουσία τους κάθε επισκέπτη.

Λίγο πιο κάτω οι ολόλευκες αγγελικές, οι πασχαλιές, τα τριφερά «μη με λησμόνει», οι τριανταφυλλιές, τα γεράνια, οι ντάλιες και οι αγράμπελες γίνονται αυθηκίοι μάρτυρες μιας επαχθούς ειδήσης για έναν ξεριζωμό στην απέναντι πλευρά του Αιγαίου, για ένα μεγάλο όνειρο που γίνεται καημός, για μια μεγάλη θυσία, για μια μεγάλη προδοσία. Η χαρά μας γίνεται βουβός λυγμός.

Διανύουμε τη Βασιλίσση Σοφίας. Σε λίγη ώρα ο δρόμος θα φωτιστεί από τους φανοστάτες αεριοφωτός, απόγονους των λαδοφάρων. Τα κλάξον των βενζινοκίνητων αυτοκινήτων αντικαθιστούν τον γλυκό ήχο που αντηχούσε από το καμπανάκι της άμαξας, η οποία εξέπεσε αμετακλήτως σε συλλεκτικό κομμάτι μιας αλλοτινής μεπλόκ.

Κι από τα σπίτια με τα γιασεμιά¹⁹, τους δούσους στις γλάστρες και τα βασιλικά, τις αρωματικές αρμαρρόριζες – τις μαντζουράνες, τον απήγανο για βασκάνια και για φάρμακο, τις φλόγινες γαριφαλιές, τις ροδιές και τις κληματαριές, αυτές λοιπόν οι συμπαθητικές οικίες με τους μπαξέδες τους σύντομα θα αντικατασταθούν από πολυώροφα τσιμεντένια κυβάρια, προκειμένου να καλυφθούν οι στεγαστικές ανάγκες του

συνεχούς αυξανόμενου πληθυσμού της μεταπολεμικής Αθήνας.

Στα αριστερά μας το άλσος Ευαγγελισμού και δεξιά το πάρκο Ριζάρη, που τα οφείλουμε σε δωρητές του έθνους, υποστηρικτές του κλήρου και της εθνεγεραίας. Κι εδώ η συνήθης χλωρίδα της παλιάς Αθήνας. *Ελιές, πεύκα, κυπαρίσσια, πλατάνια* και αγγελικές.

Πεζοπορώντας φτάνουμε στον Κήπο του Θεοφράστου²⁰, τον οποίο αποκτά μετά το θάνατο του δασκάλου του Αριστοτέλη. Μέσα σε έναν παράδεισο από λουλουδία ο Θεόφραστος γράφει τα έργα του. *Ρόδα²¹, μενεξέδες, γαριφαλιές, σπερδουκλία, λεβάντες, νάρκισσοι, ανεμώνες, κρίνα, υάκινθοι, πόθοι, ίριδες, βασιλικά, ηλιοτρόπια, μαντζουράνες, θυμάρια, μέντα, κρόκοι, αιθιθιές, δούσμοι* ευωδιάζουν με τις μυρωδιές τους τα παρλίσια πεδία καθώς τις ταξιδεύει ο χλαρός αέρας απ' άκρη σ' άκρη.

Φεύγοντας οδεύουμε και πάλι στην κoiή του ποταμού απ' όπου ξεκινήσαμε, για να κλείσει έτσι ο κύκλος του οδοπορικού μας. Μόνο που ο κύκλος διαγράφεται με έναν αναπάντεχο επίλογο.

Τα βλέμματά μας, έκπληκτα, ανταμώνουν ένα εργοτάξιο και μια λεωφόρο να ξετυλίγεται επιδεικτικά πάνω στο ρου του Ιλισού σκεπάζοντας το ξερό πια ποτάμι. Πάει καιρός, φαίνεται, που οι όχθες του ήταν ειδικυλικά τοπία για τις καρτ ποστάλ. Πάνε αιώνες, φαίνεται, από τότε που οι κάτοικοι της αρχαίας πόλης των Αθηνών τον κατέταξαν και αυτόν στο πάνθεον των ηρώων και έχτισαν στις όχθες του ναό εκεί να τον λατρεύουν. Και τόσο πολύ τιμούσαν αυτόν και την πηγή του Καλλιρρόη, ώστε τους απεικόνισαν στην «Ποσειδώνος προς Αθηνά έριν υπέρ της γης» στο δυτικό αέτωμα του Παρθενώνα.

Εν έτει 1954, ο Ιλισός απογυμνωμένος από τα ιερά του και δίχως το μυστικισμό των Μικρών Ελευσινίων Μυστηρίων να πλανάται στις όχθες

5. Ο πευκόφυτος Αρδητιός.

6. Πανοπέδες (Ζάντιο).

7. Πικροδάφνες (Εθνικός Κήπος).

του, με εχθρασμένους στη μνήμη μας τους μύθους για τον Βορέα, για τον Κόδρο, με ληλατημένο το φυσικό του κάλλος, με στερεμένο το άφθονο ή λιγοστό –κατά το θέρος– νερό, που έρεε στα σπλάγχνα του, ο έκπτωτος ήρωας, το ιερό ποτάμι με το βιωμό των «Ιλιασίων μουσών» βυθίζεται κάτω από τη λεωφόρο Βασιλέως Κωνσταντίνου σε μια απομόνωση που του επιβάλλουν τα σημεία και οι άνθρωποι των καιρών. Δίπλα του, κείτονται εξηλωμένες οι πολύχρωμες ροδοδάφνες του. Οι τέττιγες αιώτησαν...

Σημειώσεις

*Το κείμενο είναι γραμμένο σε μορφή οδοιπορικού επειδή περιγράφεται μια διαδρομή στον τόπο και σε κάποια –ελάχιστα– ιστορικά γεγονότα. Ενδιαφέροντα, ουσιαστικά, να αναδείξει τη χλωρίδα των περιλήσιων πεδίων και κάποια ιστορικά γεγονότα ή μνημεία τα χρησιμοποίησε ως «καμβό», τον οποίο διαβίβω, «χρωματίζω», με τα δέντρα και τα άνηθ της περιοχής. Η παρουσία των περισσότερων φυτών και δέντρων στο χώρο πιστοποιείται από φιλολογικές μαρτυρίες, περιγραφές περιηγητών, σθηδογράφων. Άλλων όμως τη συμπεραίνω, όπως της δάφνης, της μπιρπής, ανάγοντάς τες σε μυθικές αναφορές και συμβολισμούς.

Στο τέλος παραθέτω έναν κατάλογο δέντρων και ανθέων, τα οποία αναφέρονται στο κείμενο της μελέτης μου αλλά και έναν κατάλογο που αφορά αποκλειστικά τη χλωρίδα του Εθνικού Κήπου, για να αποδείξω τη συνέχεια της ελληνικής χλωρίδας από την κλασική εποχή έως και το δεύτερο τέταρτο του 20ού αιώνα. Εκδώσω επίσης ότι κάποια από αυτά τα δέντρα και άνηθ που αναφέρονται στο *Πρόσφυτων ιστορίας* εμβολοκλήσαν στον κήπο του Θεοφράστου και αποπέδησαν το έναυσμα της παρατήρησης και της μελέτης του αρχαίου φιλοσόφου, ο οποίος διακρίβωθεται ο πατέρας της Βοτανικής.

Επέλεξα τον τίτλο «Ιλιός» Από τη θεοποίηση στην απομυθοποίηση», για να δώσω έμφαση στην εξέλιξη του τοπίου στο πέρασμα του χρόνου σε συνάρτηση με την αντίληψη που είχαν για τον Ιλιό στους αρχαίους και νεότερους χρόνους.

Αναγνωρίζοντας τη σημαντική συμβολή τους στην προσπάθειά μου αυτή ευχαριστώ τους: Αθηνά Αθανασιάδου (Διευθύ-

τρια της Διεύθυνσης Μελετών Μουσείων Υπουργείου Πολιτισμού) και Δημήτρη Κωνσταντίνο (Διευθυντή του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου Αθηνών). Επίσης ευχαριστώ τους: Έφη Λυγκούρη (Αρχαιολόγο), Γιώργο Μπαλιτή (Γεωπόνο-Επιμελητή του Εθνικού Κήπου) και Αριστείδη Φατούρο (Γεωπόνο-Διευθυντή του Εθνικού Κήπου).

1. Δ. Καμπούρογλου, *Ο Αναδρομάρχης της Αττικής*, Αθήνα 1914, σ. 57.
2. Δ. Καμπούρογλου, *Αι Παλαιαί Αθήναι*, Αθήνα 1922, 50' Ι. Τραυλός, *Η πολεοδομική εξέλιξις των Αθηνών*, Αθήνα 1922, σ. 44' Δ. Πανατζής, *Περιηγητής Αθηνών*, Αθήνα 1868, σ. 233.
3. G. Frd. Herzberg, *Αι Αθήναι*, Αθήνα 1888, σ. 23' Καμπούρογλου, *Ο Αναδρομάρχης της Αττικής*, ό.π., σ. 104.
4. Πανατζής, ό.π., σ. 233.
5. Συμπεραίνω, αναφορικά με τη χλωρίδα του Λυκείου, ότι θα πρέπει να συμπεριλάβω και τη δάφνη, το ιερό φυτό του Απόλλωνα, μια και το Λύκειο ήταν αφιερωμένο σε αυτόν.
6. Γ. Καιροφύλας, *Η Αθήνα της Μπελ Εποχής*, Αθήνα 1989, σ. 82.
7. Χρήστος Μ. Ενισλιθής, *Οι Άγιοι Πάντες της εν Αμπελοκήποις Αθηνών Ιεράς Μονής των ομολογητών και το ιερόν της εν κήποις Αφροδίτης*, Αθήνα 1977, σ. 16.
8. Πλάτωνος Φαίδρος, Πάμπος, Αθήνα 1940, τ.α., σ. 30, 34' Καμπούρογλου, *Αι Παλαιαί Αθήναι*, ό.π., σ. 31.
9. Καμπούρογλου, *Αι Παλαιαί Αθήναι*, ό.π., σ. 31, 32.
10. Αλέξανδρος Φυλαδέλας, *Μνημεία Αθηνών*, Αθήνα 1994 (1^η έκδοση 1924), σ. 162.
11. Σόλων Π. Κυδιωνάκης, *Αθήναι, Παρελόν και Μέλλον*, τόμ. 1, Αθήναι 1985, σ. 414.
12. Στο ίδιο, σ. 406.
13. Κώστας Δημητριάδης, *Παλιές Γεγονέες*, Αθήνα 1946, σ. 90.
14. Στο ίδιο, σ. 96.
15. Κυδιωνάκης, ό.π., σ. 407.
16. Κώστας Η. Μπίρης, *Αθηναϊκοί Μελέται*, Αθήναι 1938.
17. Δημητριάδης Κώστας, *Στην Αθήνα την Παλιά*, Αθήνα 1944, σ. 114, 115, 118, 120' Νικ. Χ. Ταμβόλης, *Κατάλογος Καλλιπτικών Φυτών Εθνικού Κήπου*, Αθήνα 1981.
18. Κυδιωνάκης, ό.π., σ. 42.
19. Στο ίδιο, σ. 18.
20. Διονύσιος Λαέρτιος, *Βίοι Φιλοσόφων* Γ. Θεοφράστου, Βιβλιοθήκη των Ελλήνων, εκδ. Γεωργιάδη §32, 10 και §53.
21. Theophrastus, *Inquiry into Plants*, αγγλ. μτφρ. Sir Arthur Hort, London 1961, τόμ. 2. Βλ. σ. 2: η ροδωνία = το ρόδι, η ιωνία = το ίον = ο μανεξές λευκή βιολέτα, ο δισόανθος = η γαρφαλά, το αμάρακον = η μοντζουράνα, το ημεροκαλ-

Συγκεντρικός Κατάλογος Καλλωπιστικών Φυτών Εθνικού Κήπου

ΔΕΝΔΡΑ

αγριελιά*
αγριοσυκιά*
αμυγδαλιά
βελανιδιά*
δάφνη*
κουτσουπιά*
κυπαρίσι*
πεύκο*
πλάτανος*
παρτοκαλιά*
ραδιά*
φτελιά*
αγριοκαστανιά
αριά
δρυς
κέδρος
κουκουναριά
κρανιά
λεπτοκαρμά
μελικοκιά
πυρηνάρι
ροδακινιά
φλαμουριά
φράξος
χαρουπιά

ΘΑΜΝΟΙ

αγριοκουμαριά
καλάμι
μυρτιά*
πικροδάφνη*
φύλλικι
εχίνος
ράμινας
τριανταφυλλιά*
δενδρολίβανος
κουφοξυλιά
σπάρτο
παχαλιά*
λυγαριά*

ΑΝΑΡΡΙΧΩΜΕΝΑ

αγράμπελη
κισσός
αιγόκλημα*
περιπλόκας η
ελληνική
αρκουδοβατος

**ΠΟΩΔΗ
ΠΟΛΥΕΤΗ**

άκανθα
πολυτρίχη
ανεμώνη*
βαλεριάνια κόκκινη
βαλεριάνια λευκή
αγριο κυκλάμινο
αγρια φράουλα
ίρις*
δυόσμος*
νούφαρο
μαντζουράνα*
τεντέρτζια
τουλίπα βιοαιτική

**ΕΤΗΣΙΑ
ΔΙΕΤΗ**

σκυλάκι
μαργαρίτα
βιολετά
μη με λησμονεί*
πανσές*

Σημείωση: Τα είδη με τον αστερίσκο (*) αναφέρονται στο κείμενο της μελέτης. Πηγή: Νικ. Χ. Ταμβάκης Κατάλογος Καλλωπιστικών Φυτών Εθνικού Κήπου, Αθήνα 1981.

**Συγκεντρικός πίνακας χλωρίδας των παρι-
σιών πεδίων από τον 5ο αι. π.Χ. έως τα μέσα του
20ού αι.**

Στο κείμενο της μελέτης μου για τη χλωρίδα της περιοχής κών αναφορά στα εξής είδη:

ΔΕΝΔΡΑ

αγριοκερασιές
αγριοκουτσουπιές
αιγειροί
αιγόκληματα
ακακία
αμυγδαλιές
βελανιδιές
δάφνη
ελαιόδεντρο
κλιματριάριές (άμπελος)
κυπαρίσι
λυγαριά
μανταρινιές
μυρτιά
νεραντζιές
πεύκο
πικροδάφνη
πλάτανος
παρτοκαλιές
ροδιές
σικιές
φτελιές
φίκος

ΑΝΘΗ

«μη με λησμονεί»
αγγελικές
αγράμπελος
ανεμώνες
απηγανός
αριππαροξιά
αψιθιά
βασιλικός
γαζιά
γαριφαλιά
γεράνια
γιασεμιά
δυόσμος
ηλιοτρόπια
θυμαρί
ίρις
κατηφίδες
κρίνα
κρόκος
λεβάντα
μαντζουράνα
μενεζέδες
μέντα
νάρκισσος
ντάλιες
πανσές
παχαλιές
πόθος
σπερδουκί
τριανταφυλλές
υκάνθος
χρυσάνθεμα

λές = το κρίνο, ο έρπυλλος = το θυμάρι, το σίσυμβρον = ο δυόσμος, το ελένιον = η καλαμίνθη = η μέντα (είδος πόθος), το αβρόντον = εωιάδες και αρωματικό φυτό, αμιβιά σ. 15: ο σφοδελος = το σπερδουκί (είδος κριναειδούς φυτού), σ. 45 λεβάντα σ. 50: ο νάρκισσος, η ανεμώνη, η υκάνθος, το μέλαν ιόν = σκουροχρωμή βιολετά, ο ελαιόκισσος = ηλίγισσος σ. 52: ο πόθος, η ίρις σ. 60: το ακίωμα = ο βασιλικός σ. 76: το ηλιοτρόπιον σ. 106: ο κρόκος.

(Η μετάφραση των ονομασιών των φυτών έγινε με τη βοήθεια του λεξικού του Ι. Σταματάκου, *Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα 1972).

**Iliissos River: From Deification to
Demythization**

Anna A. Delyianni

This article presents a research project carried out by the Ministry of Culture, which deals with the self-sown flora of the area adjacent to the river Iliissos. The objective of the project was the rehabilitation and promotion of the grounds surrounding the Byzantine Museum of Athens through planting trees and flowers compatible with the climate, earth and historical memory of the site.

The flourishing of most of these vegetal species in these grounds is at-tested by literary sources, travelers' accounts and Athenian journalists writings, while the existence of other plants, like laurel and myrtle, is presumed on the basis of their mythological role, meaning and symbolism.

The comparable study of the inventory of trees and flowers at the end of the article, the additional list of the National Garden flora and the catalogue deriving from Theophrastos' work *On the History of Plants* can prove the continuity of the Greek flora from the classical period until now and suggest that some of the plants included in Theophrastos' *History* might have thrived in his garden and have sparked the ancient philosopher, the father of Botany, to study them.

Επιμέλεια: Νικόλαος Χ. Ταμβάκης
Επιμέλεια: Νικόλαος Χ. Ταμβάκης
Επιμέλεια: Νικόλαος Χ. Ταμβάκης
Επιμέλεια: Νικόλαος Χ. Ταμβάκης
Επιμέλεια: Νικόλαος Χ. Ταμβάκης

Βιβλιογραφία

- ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Κώστας, *Πολιές γενναίες*, Αθήνα 1946.
- , *Στην Αθήνα την παλιά*, Αθήνα 1944.
- ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΛΑΕΡΤΙΟΣ, *Βίοι Φιλοσόφων*, Γ. Θεοδωρατος, Βιβλιοθήκη των Ελλήνων, ΕΝΣΙΛΕΙΩΝ Χρήστος Μ., *Οι Άγιοι Πάντες της εν Αμπελοκίχρας Αθηνών Ιερής Μονής των αμιολογιτών και το ιερόν της εν κήποις Αφροδίτης*, Αθήνα 1977.
- HERZBERG G. Frd., *Αι Αθήναι*, Αθήνα 1886.
- ΚΑΙΡΟΦΥΛΙΑΣ Γ., *Η Αθήνα της Μπλε Εποχής*, Αθήνα 1989.
- ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ Δημήτρης, *ο Αναδομητής της Αττικής*, Αθήνα 1914.
- , *Αι Παλαιαί Αθήναι*, Αθήνα 1922.
- ΚΥΖΙΩΝΙΑΤΗΣ Σόλων, *Αθήναι*, Παριζιέν και Μέλλον, Αθήνα 1985, τόμ. 1.
- ΜΠΙΡΗΣ Κώστας Η., *Αρχαιολογικά Μελέτα*, Αθήνα 1936.
- ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Δημήτρης, *Περιηγητής Αθηνών*, Αθήνα 1866.
- ΤΑΜΒΑΚΗΣ Νικ. Χ., *Κατάλογος Καλλωπιστικών Φυτών Εθνικού Κήπου*, Αθήνα 1981.
- THEOPHRASTUS, *Inquiry into Plants*, σγγλ. μτφρ. Sir Arthur Hort, London 1961.
- ΤΡΑΥΛΟΣ Ιωάννης, *Η πολεοδομική εξέλιξη των Αθηνών*, Αθήνα 1960.
- ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ Αλέξανδρος, *Μηνιαίο Αθηνών*, Αθήνα 1994 (1η έκδοσι 1964).
- WORDSWORTH Christopher, *Αθήνα-Αττική*, Έκδοσι 1990.